

„Întreaga aventură spirituală a lui Eliade poate fi considerată o inițiere“

Interviu cu prof. Roberto Scagno, Universitatea din Padova

ROBERTO SCAGNO – Născut la Torino în 1946; licențiat în filozofie al Universității din Torino; lector de italiană la Universitatea din Iași (1974-1976); asistent de Istoria Religiiilor la Torino din 1976; profesor de Filosofia Religiei la Universitatea din Vercelli (1991-1993); din anul universitar 1993/1994 profesor de Limba și Literatura Română la Universitatea din Padova; profesor al Universității din Trento (1995-1998).

S-a ocupat de: opera lui Mircea Eliade, filozofia și cultura română interbelică, relațiile italo-române, proza narativă fantastică românească, temele simbolice din poezia lui Mihai Eminescu etc.

Cofondator al Asociației Italiene de Românică, membru al Institutului Român din Freiburg (Germania), al Institutului pentru Întâlniri Culturale Centraleuropene din Gorizia, membru al Colegiului Științific al INMER (Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc) din București.

Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Comandor (2003).

A publicat între altele: *Il terrore della storia. Genesi e significato dell'antistoricismo di Mircea Eliade*, Torino 1982; *Mircea Eliade e l'Italia* împreună cu Marin Mincu, Milano 1987; a îngrijit ediția italiană a unor opere ale lui Mircea Eliade. Îngrijește la editura Jaca Book din Milano, împreună cu Dario M. Cosi și Luigi Saibene, ediția tematică italiană și europeană a *Encyclopedia of Religion* apărută la New York, în 1987, concepută și dirijată de Mircea Eliade până la moartea sa. În italiană, au apărut deja 11 volume din cele 16.

Gabriel Stănescu: În 1987 ați editat împreună cu Marin Mincu, la Editura „Jaca Book” din Milano, un volum impresionant intitulat *Mircea Eliade e l'Italia*, cuprinzând studii critice, corespondență, texte inedite ale istoricului religiiilor din perioada de tinerete referitoare la cultura italiană.

Roberto Scagno: Marin Mincu, pe atunci profesor de limba și literatura română la Universitatea din Florența, mi-a propus ideea unei astfel de cărți. Era cunoscut românilor faptul că Eliade avusese o pasiune pentru Italia și cultura sa, încă din anii de liceu. Profesorul Mincu a adunat scrisorile inedite ale lui Eliade din acea perioadă, trimise unor personalități cum sînt Ernesto Buonaiuti, Vittorio Macchioro, Raffaele Pettazzoni și alții, care se aflau în arhiva bucureșteană a domnului Mircea Handoca. O parte consistentă a corespondenței lui Eliade cu Giovanni Papini am descoperit-o personal în arhiva savantului italian de la Fiesole, lângă Florența. În volum am introdus și *Jurnalul italian* scris de Eliade în perioada călătoriilor sale italiene. Un alt element de noutate al volumului îl reprezintă faptul că el cuprindea studii de exegeză critică ale eliadologilor români și italieni – Edgar Papu, Ioan Petru Culianu, Adrian Marino etc. și Ugo Bianchi, Dario Rei, Lionello Sazzi etc. – și a fost primul de acest gen publicat în Italia și la nivel mondial.

GS: Care au fost ecurile după apariția cărții?

RS: Cartea a fost foarte bine întâmpinată în revistele de specialitate nu numai din Italia și din acel moment volumul a intrat în bibliografia de specialitate.

GS: Cum v-ați apropiat de opera lui Mircea Eliade?

RS: Studiam filozofia la Torino și, prin Dario Rei, pe atunci asistent la Catedra de Istoria Religiiilor, am urmărit seminarul său despre *Tratatul de Istoria Religiiilor*. Opera lui Eliade m-a pasionat și l-am ales ca subiect al tezei de licență, în care am analizat perspectiva filozofică și contextul interbelic în care Eliade se formase. Era o primă perspectivă sub acest aspect a operei savantului român. Din păcate teza mea nu a avut o urmărire firească, adică publicarea ei. Totuși, datorită cercetării mele, am obținut o bursă de cinci luni în România, a Ministerului de Externe Italian, ocazie cu care am aprofundat cunoașterea limbii române. Odată reîntors în Italia am câștigat concursul de lector de limbă și literatură italiană la Universitatea din Iași, unde am rămas timp de doi ani și jumătate. Astfel Eliade a devenit puntea mea de legătură cu România.

GS: Sînteți profesor de limbă și literatură română la Universitatea din Padova. Ce rol ocupă opera lui M. Eliade în cadrul cursului dvs.?

RS: Cursurile mele de literatură română privesc curente și personalități proeminente ale culturii române moderne și con-

temporane. Literatura fantastică a lui Eliade reprezintă un reper constant.

GS: În ce măsură opera lui Eliade este cunoscută astăzi în Italia?

RS: Este foarte cunoscută, Mircea Eliade fiind considerat un clasic al disciplinei istoriei religiiilor și orientalisticii. În plus, Eliade și după al doilea război mondial, a rămas în contact cu specialiștii italieni, mai ales cu profesorul Raffaele Pettazzoni de la Universitatea din Roma și cu profesorul Giuseppe Tucci de la Institutul pentru Studiul Orientului Mijlociu și Extremului Orient (ISMEO) de la Roma.

GS: În eseu dvs. „Hermeneutica creativă a lui Mircea Eliade și cultura italiană”, inclus în volumul *Mircea Eliade și Italia (1987) menționați construcția unei antropologii filozofice a lui Eliade avînd la bază o hermeneutică creativă. Prin ce se caracterizează acest tip de hermeneutică în comparație cu alte metode în studiul istoriei religiiilor?*

RS: Am subliniat faptul că Eliade nu s-a limitat la o morfologie a religiiilor, e contrar tuturor formelor de „reducționism” în raport cu dimensiunea religioasă, adică acceptă comparatismul istoric între diferite forme religioase și religii, dar depășește această viziune și folosește o metodă hermeneutică. Prin hermeneutică Eliade explică faptul că dimensiunea religioasă (sacral) este o dimensiune permanentă a conștiinței umane și, mai mult, este o deschidere către transcendență.

GS: De ce hermeneutica eliadiană e definită de însuși Eliade ca fiind „creativă”? Ce importanță are în această afirmație faptul că Eliade era un istoric al religiiilor dublat de un scriitor?

RS: Eliade afirmă că metoda sa este „creativă”, deoarece cel care o folosește, apropiindu-se de fenomenul religios, nu poate păstra o atitudine neutră; interpretul se schimbă, poziția sa spirituală se transformă. Acest fapt are o mare pondere. Eliade a declarat întotdeauna că studiul științific reprezintă aspectul „diurn” al vieții sale, iar creația literară aspectul „nocturn” al operei sale. Literatura fantastică pentru el înseamnă o metodă de cercetare care dublează creația sa științifică.

GS: Unii exegeți îi critică tocmai lipsa unei metode și caracterul eseistic al unora dintre scrierile sale. Sînt îndreptățite aceste critici?

RS: În opera lui Eliade, cum am spus deja, există o metodă hermeneutică dar, din păcate, savantul român nu a scris nici-o operă specifică de metodologie. Atunci opera sa complexă lasă uneori impresia unui caracter eseistic, dar un cititor atent găsește metoda eliadiană în pasaje specifice cuprinse în studiile, în memorialistica și în corespondența lui Mircea Eliade. Cerce-

tătorului operei eliadiene îi rămîne sarcina de a reconstrui metoda marelui savant.

GS: Conform istoricului religiiilor, lumea contemporană a pierdut sensul cunoașterii inițiatice, înlocuindu-l cu episodul firului Arianei. Ce consecințe are acest fenomen? Este hazardat să interpretăm întreaga operă a lui Eliade ca o adevărată inițiere?

RS: Întreaga „aventură spirituală” a lui Eliade poate fi considerată o inițiere. Important este faptul că e o inițiere individuală, care nu poate fi subsumată nici unui curent sau grup esoterist inițiativ. Eliade concepe întreaga existență ca o inițiere, fiecare eveniment fiind considerat inițiativ, deschis salvării sau eșecului. În această cheie trebuie interpretată geografia inițiativă a lui Eliade, importanța Centrului, simbolul Labirintului și noțiunea „scenariului mitico-ritualic al Morții și al Renașterii”.

GS: În ce măsură perspectiva lui Eliade poate fi legată de „gîndirea tradițională” a lui Julius Evola, René Guénon și Ananda Coomaraswamy?

RS: Eliade, în tinerete, a intrat în contact cu opera acestor gînditori. I-a citit, i-a comentat și a fost influențat de ei, dar poziția sa nu a fost niciodată „tradiționalistă” (*philosophia perennis*) și nu a parcurs o cale de tip inițiativ în această tradiție. Anii 1920-1930 în România au fost o perioadă în care cultura predominantă era de tip pozitivist și materialist, în plus nu exista la români o școală de istoria religiiilor și de orientalistă și, prin urmare, Eliade a căutat inspirație din afară și a folosit idei ale tradiționaliștilor, el nefiind un tradiționalist. În acest „parcurs formativ”, Eliade a ales ca „maestri” și pe Raffaele Pettazzoni și Giuseppe Tucci, care nu erau în nici un caz „tradiționalisti”. Acest fapt este în sine un alt argument în favoarea ideii mele că gîndirea lui Eliade, chiar din tinerete, era foarte complexă.

GS: Ce proiecte de cercetare aveți în acest moment?

RS: Anul trecut am sărbătorit 100 de ani de la nașterea lui Mircea Eliade. În Italia s-au organizat două simpozioane la care am participat. Între timp am editat în traducerea doamnei Cristina Fantechi *Oceanografia* (octombrie 2007) și *Fragmentarium* (februarie 2008), care au apărut la editura Jaca Book din Milano. Anul viitor, la aceeași editură, va apărea *Jurnalul portughez* în aceeași traducere. Pregătesc o culegere a scrierilor mele despre Eliade din ultimii ani, în care voi introduce și textul cărții mele publicate în 1982 la Torino, demult epuizată – *Libertă e terrore della storia. Genesi e significato dell'antistoricismo di Mircea Eliade*. În același timp lucrez la o carte despre curente și tendințe filozofice în România interbelică, punînd accentul pe raportul dintre autohtonii și occidentalii.

